

KAFDAĞI

Cilt:5, Sayı:2, Aralık 2020, 212-240

Gönderim Tarihi: 29.10.2020

Kabul Tarihi:30.11.2020

27 MAYIS 1960 DARBESİNİN PROPAGANDA YAYINLARI ŞİİR KİTAPÇIKLARI ve BROŞÜRLERİ

Propaganda Publications of The May 27, 1960 Impact: Poet Books and
Brochures

Çağhan SARI

Uzman Öğretmen, Acarkent Doğa IB World School,
caghan.sari@dogakoleji.k12.com

ORCID ID: 0000-0002-1851-6123

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

27 Mayıs 1960 darbesi ile Türk siyasi yaşamında önemli bir fay kırılması meydana gelmiştir. Hiyerarşik düzenden kopuk bir cunta yapılanması neticesinde gerçekleşen darbenin ardından ara rejim olarak adlandırılan döneme girilmiştir. Bu dönemde darbenin kamuoyunda meşruiyetini sağlamak adına birçok propaganda faaliyeti yapılmıştır. Bu propaganda faaliyetlerinden biri, şiir antolojileri ve propaganda broşürleridir. Bu çalışmada söz konusu şiir antolojileri ve broşürlerden bazı örnekler incelenmiştir. Alfabetik sırayla ele alınan şiir antolojileri ve propaganda broşürlerinin kapakları ekte yer almaktadır. Propaganda yayınlarının yanında propaganda ve 27 Mayıs 1960 darbesi ile ilgili telif eserler çalışmanın kaynakçasını teşkil etmektedir. Bu çalışma ile cumhuriyet dönemi propaganda faaliyetleri ve 27 Mayıs 1960 darbesi literatürüne katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs 1960, Propaganda, Broşür, Şiir Antolojileri

Abstract

With the coup of 27 May 1960, an important fault break occurred in Turkish political life. After the coup that occurred as a result of a junta structure that was disconnected from the hierarchical order, the period called the intermediate regime was entered. During this period, many propaganda activities were carried out in order to ensure the legitimacy of the coup in the public opinion. In this study, some samples from the mentioned poetry anthologies and brochures were analyzed. The covers of poetry anthologies and propaganda brochures, which are discussed in alphabetical order, are enclosed. In addition to propaganda publications, propaganda and copyrights about the coup of May 27, 1960 constitute the bibliography of the study. It is aimed to contribute to the Republican era propaganda activities and the 27 May 1960 coup literature.

Keywords: 27 May 1960, Propaganda, Brochure. Poetry Anthologies

Giriş

Türk siyasi yaşamında ilk askeri darbe, ordu hiyerarşisinden kopan bir cunta yapılanması tarafından 27 Mayıs 1960'ta gerçekleştirilmiştir. 14 Mayıs 1950'de yapılan, çoğunluk sistemine dayalı ve kapalı oy açık tasnif ilkel seçim neticesinde Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisinden iktidarı devralmıştır (Eroğul, 2003, s. 97; Albayrak, 2004, s. 168). On yıllık iktidar süresi boyunca ülkede iktidar-muhalefet ilişkileri gergin bir atmosferde sürdürülmüştür. Demokrat Parti'ye karşı, birçok siyasi ve asker simanın hatıratlarında söz edilen ve gazetecilerin eserlerinde yer almakla beraber herhangi bir yazılı belge ile tespit edilemeyen ilk darbe girişimi ise seçim gecesi yaşanmıştır. Bazı generaller devlet yüksek kademesine darbe teklif ettikleri hâlde sert yanıtla karşılaşmışlardır (Eroğul, 2003, s. 99; Demirel, 2016, s. 101). Belirlenen en eski tarih olarak 1954 yılından itibaren çeşitli illerde darbe için cunta örgütleri kurulmaya başlanmış, “*Dokuz Subay Olayı*” şeklinde literatüre giren bir ihbara rağmen cunta ifşa edilememiştir (Eroğlu, 2003, s. 220; Ahmad, 2007, s. 199). 27 Mayıs, bu çeşitli cunta gruplarının müşterek hareketi ile gerçekleşmiş, ordu üst komutasından da isimler tutuklanmıştır. Darbe sonrasında cunta, ‘*Milli Birlik Komitesi*’ adını almış ve otuz sekiz subaydan teşkil edilmiştir (Çavdar, 2000, s. 85; Ahmad, 2007, s. 207). 27 Mayıs darbesi daha sonra gerçekleşen 12 Eylül 1980 darbesiyle karşılaştırıldığında bazı farklılıklar görülmektedir. Bu mukayeseye birkaç cümle ile değinilmelidir. 27 Mayıs, toplumdaki siyasi kampların bir tanesi tarafından benimsenmiş, muhalefet darbeyi öteki kampa yani iktidara yönelik bir hareket olarak değerlendirmiştir. Toplum nezdinde devrim mi darbe mi tartışmaları uzun yıllar silememiştir. 27 Mayıs'ın ardından, cuntacılar tarafından darbenin meşruiyetini sağlamak, toplum nezdindeki desteği genişletmek için ciddi bir propaganda çalışması yürütülmüştür. Akademik çalışmalarla sabittir ki bu propaganda lar sırasında birçok gerçek dışı iddia ve hatta iftiraya varan söylemler gündeme getirilmiştir. Darbeciler tarafından gazete haberleri, radyo yayınları, afişler, muhtelif obje ve propaganda kartlarının yanı sıra propaganda kitapçıkları ve broşürleri de basılarak halka sunulmuştur.¹ Çalışmanın konusu, 27 Mayıs darbesi sonrasında bastırılan propaganda kitapçıkları içerisinde yer alan şiir antolojileridir. Çalışmanın kapsamına girmeyen diğer propaganda yayınları “*27 Mayıs 1960 Darbesinin Meşrulaştırma Aracı Propaganda Yayınları*” başlıklı bildiri, 21-22 Mart 2018 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen ve Yozgat Bozok Üniversitesi'nin ev sahipliğini

¹ Mehmet Öznur Alkan ve Işıl Tuna, bu propaganda unsurları hakkında muhtelif yazı ve çalışmalar ortaya koymuşlardır.

üstlendiği “19. Yüzyıldan Günümüze Türkiye’de İktidara Müdahaleler ve Darbeler” uluslararası sempozyumunda sunulmuştur. Bu kitaplar arasında doğrudan cuntanın hazırladığı Ak Devrim kitabı ve MEB tarafından hazırlanıp okullarda dağıttığı fasiküllerin yanı sıra Milli Türk Talebe Birliği ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Üniversitesi öğrencileri gibi öğrenci teşekkülüyle çıkarılan kitapçıklar ile bazı yaymevleri ve derneklerin propaganda broşürleri yer almaktadır.² Şiir kitapçıkları bu çalışma ile sözünü ettiğimiz bildiri, bir anlamda tamamlanmaktadır.³ Makalede altı şiir antolojisi ile temin edilen beş propaganda kitapçığı yer almaktadır. Yine bahsi geçen bildiri de incelenen bir şiir kitapçığı mükerrer içerik olmaması için burada yer almamıştır. Propaganda yayınlarının tamamı, çeşitli tarihlerde Türkiye genelindeki sahalardan temin edilmiştir. Bu sebeple Ekler kısmında yer alan görsellerde kitapçıkların eski kullanıcıları tarafından oluşmuş ya da zamanla meydana gelmiş bazı lekelenmeler ve hasarlar mevcuttur. Metin içerisinde kitapçıklar alfabetik sıralamayla verilmiştir. Bölüm başlıkları kitapçıkların isimleriyle ayrılmıştır. Çalışmada, propaganda kitapçıklarının kimler tarafından çıkarıldığı, kaç adet basıldığı, fiziksel özellikleri, kullanılan görsellerin türü ve adedi, hangi yazarların yazılarının yer aldığı, hangi şairlerin hangi şiirlerle buldukları, basım kaliteleri, kitapçıklar arasında mükerrer yazı ve şiir olup olmadığı, kitapların bir ücret karşılığı satılıp satılmadığı gibi sorulara yanıt aranmaktadır. Kitapçıklarda yer alan bazı duygu sömürüsüne varan unsurlar hakkında örnekler yer alırken, makalenin sınırlarını aşmamak için yöneltilen soruların miktarı sınırlı tutulmuştur.

Propaganda Hakkında

Türk Dil Kurumunun yayınladığı “Büyük Türkçe Sözlük”ün propaganda maddesince kelime anlamı, “bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmaya, benimsetmeye ve yayma amacıyla söz, yazı gibi yollarla gerçekleştirilen çalışma” (Büyük Türkçe Sözlük, 2011, s. 1847) olan propagandanın, eski Atina ve Roma dönemlerine uzanan bir geçmişi vardır. Vatikan tarafından 1622 yılında resmen ilk propaganda merkezi olan Sacra Congregatio de Propaganda Fide kuruldu (Qualteri, 1980, s. 225). Terence Hall Qualteri’ye göre, inancı yayma cemiyeti manasına gelen bu yapı ile propaganda faaliyetlerine ilk kez geçilmediği, ancak ilk kez organize ve düzenli bir faaliyet kurgusu oluşturulduğudur. Protestanlık hareketinin

² Tam metin için bkz: (Sarı, 2019, s. 843-878)

³ Makalenin yazımı esnasında devlet yayın organları tarafından İngilizce hazırlanmış 27 Mayıs 1960 darbesini meşrulaştırmak için basılan üç kitapçık daha tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmanın kapsamına alınmamıştır.

etkisini kırmak için Vatikan'ın misyonerliği bireysellikten çıkarıp kurumsallaştırması, propaganda üzerine yöntem arayışlarını beraberinde getirdi. On sekizinci yüzyılda propagandanın türlerini yazı, söz ve resim oluşturmuştur. Basılmış yazıların yayılması, sözün yayılmasından daha yavaş ama daha etkili, resmin yayılması ise diğer ikisine göre oldukça pahalı ama en etkili yöntem olarak belirdi (Domenach, 1961, s. 16-17). Günümüzdeki haliyle yapılan ilk propaganda, Fransız İhtilali sürecinde üretilen propaganda faaliyetleridir. Bir başka görüşe göre de ilk propaganda örneği, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda şekillenmiştir. Hatta Amerikan Anayasasının kabul edilmesinde propaganda kampanyalarının etkisine atf yapılarak, ilk kez bir siyasi propagandanın neticeyi doğrudan etkilediği görüşü savunulmaktadır (Sarı, 2019, s. 851). Yirminci yüzyılla beraber propagandanın hedefi büyürken, sarf edilen güç, ciddi boyutlara ulaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında hem İngiltere hem de Amerika, benzer isimlerde iki propaganda merkezi kurdular. Kamuoyunu bilgilendirme merkezi ile halkı bilgilendirme merkezi isimlerini taşıyan bu kuruluşlar, sinema sanatçıları, yazarlar, şairler, çevirmenler, ressam gibi meslek ve sanat dallarından insanları bir araya getirdi. İngiliz ve Amerikan propaganda filmleri, Alman savaş aygıtına karşı dünyanın onurunu kurtaran bir misyon üstlenildiği vurgusunu parlatmaktaydı.

Lasswell'e göre yirminci yüzyılla beraber artık propaganda, "*fikirlerin fikirlerle savaşıdır*" ve bu kadar önemli hâle gelmesinin nedeni ise, bir savaşın kaybedilmesi ya da kazanılması noktasında sivillerin desteğinin önemli olmasıdır (Finch, 2002, s. 85). Basılı yazının, sözün ve resmin teknolojik buluşlarla gelişmesi, propagandanın gücünü arttırmıştır. Gazete, afiş, bildiri, söz, resim, gösteri, tiyatro, sinema, radyo, televizyon gibi araçlarla geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Propaganda, uzmanlar tarafından siyah beyaz ve gri olarak sınıflandırılmıştır. Doğru olduğuna inanılan bilginin yayılması, beyaz propagandadır. Doğruluğu kanıtlanmamış iddiaların yayılması gri propagandadır. Propagandacıların kimliklerini saklayarak, yanlış bilgilerin propagandasını yapmaları ise siyah propagandadır. Bir başka tasnifte de alenen yapılan propaganda beyaz, gizli örtülü yapılan propaganda, siyah propaganda olarak adlandırılmaktadır (Finch, 2002, s. 87). Nazi Almanya'sı ve SSCB, İkinci Dünya Savaşı öncesinde siyasi propagandanın vazifeleri arasına iktidarı perçinlemek ve ideolojiyi benimsettirmek kıstaslarını da dâhil etti. Nazi iktidarı, propaganda bakanlığı kurdu. Savaş, teknolojinin mütemadiyen ilerleme kaydettiği sıcak çarpışmaların yanında karşı propagandanın da gelişimine tanıklık etti. Türkiye'de, profesyonel propagandanın temelini, Birinci Dünya Savaşı sırasında ordu foto-film merkezinin kurulmasıyla atıldığı görüşü mevcuttur.

Millî Mücadele Dönemi'nde, Ankara hükûmetine karşı İtilaf devletlerinin giriştikleri propaganda ve isyan faaliyetleri, etkili olmuş, düzenli ordu, sadece cephede işgal güçleri ile değil cephe gerisinde propagandalardan etkilenen isyancılarla da çarpışarak isyanları bastırmıştır. Cumhuriyetin ilanını takip eden tek parti yıllarında, rejimin güçlenmesi ve inkılâpların halk nezdinde kabul görmesi için faaliyetler sürdürülmüştür. Cumhuriyetin onuncu yılında Rusya'dan gelen bir propaganda ekibi, kutlamaları filme almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, soğuk savaş sürecinde temel tercihini batı şemsiyesinden yana kullanan Türkiye, propaganda faaliyetlerinde komünizm propagandasına karşı antikomünist propagandayı deneyimlemiştir. 27 Mayıs sonrasında Milli Birlik Komitesi üyeleri, darbenin karşısında irade sergileyecek bir sivil toplum kuruluşu ya da kurum kalmaması için meşruiyeti sağlamanın propagandadan geçtiğini görmüşlerdir. Bu nedenle birkaç koldan reklam örneklemeinde propagandaya başlarken, *27 Mayıs İnkılabını Yayma ve Tanıtma Cemiyeti*'ni kurmuşlardır. Darbeden kısa bir süre sonra sivil toplum kuruluşlarından da peş peşe yayımlar neşredilerek, darbenin meşru bir hareket olduğuna ikna çabaları başlamıştır (Sarı, 2019, s. 853).

19 ve 27 Mayıs Şiirleri

İncelenen ilk kitapçık alfabetik sırayla *19 ve 27 Mayıs Şiirleri* isimlidir. Kitabın hazırlayanı Nebil Fazıl Alsan'dır.⁴ İlk baskısı 1961 yılında gerçekleşen kitapçığın incelenen nüshası 1967 tarihlidir. İtimat Kitabevi tarafından basılan ve yayınevini çocuk şiirleri serisinin ikinci numaralı yayını olduğu anlaşılan kitapçık 19x11 cm ebadındadır. Ön kapak mizanpajında sağ üst köşede Türk genci ve miğferli Türk askeri temsil edilirken sol üst köşede Atatürk motifi ile Türk bayrağı, arka kapakta İyigün yayımlarının kitap satış listesi bulunmaktadır. Arka kapakta kapak baskısının yapıldığı Yörük Matbaası iletişim bilgisi ile en alt sağ satırda kitapçığın satış fiyatının 1 lira olduğu bilgisi yer almaktadır. Basım miktarı hakkında bilgi yoktur. Toplam 32 sayfadan oluşan yayında ilk 15 sayfa, 19 Mayıs şiirlerine ayrılırken 17. sayfada 27 Mayıs 1960 darbesini öven şiirlerin oluşturduğu kısım başlamaktadır. Birinci kısımda şiirleri yer alan şairler yer alış sırasıyla: Özker Yaşın, Nebil Fazıl Alsan, İ.H. Talas, C. Sahir Erozan, G. Arkin, F.

⁴ Tam adı Zeynel Nebil Fazıl Alsan'dır. 1911 yılında İstanbul'da doğan Alsan, *Cumhuriyet* ve *Tercüman* gazetelerinde muhabirlik ve yazı işleri müdürlüğü yapmıştır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti en yaşlı üye unvanını almış olan Alsan çocuk kitapları ve piyesler hazırlamıştır. 2009 yılında evinde çıkan yangında vefat etmiştir. Bkz: <http://www.milliyet.com.tr/haberler/nebil-fazil-alsan> (son erişim 5 Eylül 2020)

Cemal Oğuz, H. Sunat, Ali Ertan, Ali Sağtürk, A. Berk'tir. İkinci kısımda da yer alan şairler sırasıyla Nuri H. Rüstem, Nebil Fazıl Alsan, Behçet Kemal Çağlar, Nihal Gözenkan, Ahmet Kutsi Tecer, Faruk Çağlıyan, M.E. Ücel, Ahmet Altümsek, M. Özay, R. Hakkı, Hasan Ali Yücel, Ahmet Kutsi Tecer, Arif Hükmet Par, Kemalettin Koç, Ersan Sözer, Faruk Sabri Ceylan'dır. Alsan "27 Mayıs Şehitlerine" ve "27 Mayıs Destanı" başlıklı iki ayrı şiirini yayınlarken her iki şiirde de ajitatif ifadeler görülmektedir. Yayının 18. sayfasında yer alan "27 Mayıs Şehitlerine" şiirinde dördüncü kıtanın ikinci ve üçüncü dizeleri "alçağa ders vermeye yeterdir bir bölümüz, alçağa ders vermeğe yeterdir bir bölüğümüz" şeklindedir⁵ (Alsan, 1967, s. 18). Diğer şiirinde de şair, "sefil niyet", "gafil" vb kelimeler kullanmaktadır. Bu şiirin hemen ardından gelen Behçet Kemal Çağlar'ın "Hürriyet Şehitlerine" şiiri yedi dörtlük bir üçlükten oluşmaktadır. Çağlar, "kardeş katilleri", "alçalmış kopuğun" ifadeleri ile darbeyle devrilen DP iktidarına hakaret içeren ifadelerde bulunurken 27-28 Nisan 1960'taki üniversitedeki nümayişlerde yer alan atlı polisler "yezit" benzetmesi yapmaktadır. Altıncı dörtlüğün ikinci ve üçüncü dizeleri⁶ "Saçımın her teline bir yezit kurban olsun, Yaya bir sürü Hüseyin, atlı bir sürü yezit!" şeklindedir (Alsan, 1967, s. 20). Ana temasında üniversite öğrencilerinin canları pahasına bir hürriyet mücadelesi verdiği fikri işlenmektedir. Çağlar'ın şiirini takip eden sayfalarda Gözenkan ve Faruk Çağlıyan'ın şiirlerinde ordu ve gençlik övgüleri belirleyici olurken M.E. Ücel "Selâm Sana!" başlıklı şiirinde "Mehmet'in kudretiyle tekrar kurtuldu vatan." dizesiyle darbe öncesinde sivil iktidarı bir düşman işgaline benzetmiştir (Alsan, 1967, s. 23). M. Özay, "İhtilal Şehidi" başlıklı şiirini "27 Mayıs şehidi" olarak ifade edilen Teğmen Ali İhsan Kalmaz'a ithaf ederken Hasan Ali Yücel'in 13 Ekim 1923'te Ankara'nın başkent kabul edilmesi üzerine yazdığı "Ankara" şiiri ile devam etmektedir. Kemalettin Koç, altı kıtalık "Merhaba Hürriyet" şiirinin dördüncü kıtasının ikinci dizesinde "Kurşuna dizdiler hürriyeti meydanlarda;" ifadesiyle propaganda kitapçıklarında işlenen temayı şiirine taşıdığı görülmektedir (Alsan, 1967, s. 30). Kitapçığın şiirleri arasında metin içerisinde değinmediğimiz şiirlerin tamamında hürriyet kavramı, darbeye övgü ile beraber Atatürk vurgusu belirgindir.

27 Mayıs

İncelenen bu kitap sadece şiirlerden oluşmamaktadır. Kitapçığın ön kapağında Anıtkabir önünde Türk bayrağını taşıyan yaralı genç ile onu ayağa kaldıran Türk askerinin tasvir edildiği bir çizim vardır. Kitapçığın

⁵ Yazım yanlışına yazara aittir.

⁶ İtalik vurgular yazara aittir.

derleyen- hazırlayan bilgisi bulunmamakla beraber İstanbul Radyosu Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü tarafından neşredildiği kapaktan sonraki iç sayfada yazmaktadır.⁷ Arka kapakta Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevinde basıldığı ibaresi bulunmaktadır. Kitap 16x11 cm ebadında olup toplam 240 sayfadır. Kaç adet basıldığı sorusunu yanıtlayabilecek bir bulgu yoktur. Bir yemin ile başlayan kitabın önsözü takip eden dört yazı sayılmazsa toplam yedi kısımdan oluşmaktadır. Önsözü takip eden yazılar ise Kur. Yb. Kenan Ersoy imzalı “Kötü İdarenin Düşürülmesi ve Türk Devletinin Geleceği” ile Avukat Turan Bakır imzalı “Anayasanın Bütün Maddeleri Çiğnendi” yazılarıdır. Bu yazılarına akabinde “Sabık Devrin Son Günlerine Ait Tarihi Bir Vesika” başlığı altında Cemal Gürsel’in Adnan Menderes’ verilmek üzere Ethem Menderes’e gönderdiği mektup yer almakta ancak o dönem yayınlanmış bütün kaynaklarda olduğu gibi burada da metinde Menderes lehine ifadelerin yer almadığı görülmüştür (Basın, 1960, s. 24). İmzasız, “Şafak Söküyor” başlıklı bir edebi metinle bu kısım tamamlanmaktadır.

Kitabın birinci kısmı “İlk Bildiriler ve Açıklamalar” bölümüdür. Darbe gecesi saat 04.36’da İstanbul radyosundan okunan bildirinin metni ile ilk ortak bildiri peş peşe yer almaktadır (Basın, 1960, s. 37). Radyodan yayınlanmış diğer bildiriler ve beyannameler bu bölümde bulunurken bazı metinlere erişilmesi açısından dikkate değerdir. 1 Haziran 1960’da İstanbul Gazeteciler Cemiyeti’nde toplanan gazete sahipleri, yazı işleri müdürleri ve diğer meslek gruplarının ortaklaşa kaleme aldıkları dört maddelik beyanname kitapta yer alırken beyannamenin içeriğine bakılmıştır. Özellikle 27 Mayıs sonrasında Türk basınında yayınlanan ve literatürde kara propaganda olarak tanımlanacak içeriğe sahip haberlerin yayınlanması malumdur.⁸ Söz konusu beyannamenin ikinci maddesi ile üçüncü maddesinin tamamını şu şekildedir:

“2- Türk Silahlı Kuvvetlerin, memleketin bütün idealistleri adına tahakkuk ettirdiği inkılabın asıl hedefi olan demokratik nizama en kısa zamanda ulaşmasında Türk basını, şimdiye kadar olduğu gibi, tarihi vazifesini müdriktir. Bu bakımdan içinde bulunduğumuz intikal günlerinde

⁷ Yazar ve derleyen bilgisi bulunmadığı için metin içerisindeki atıflarda yayımlayan resmi kurumun ilk kelimesi ile gösterilmiştir.

⁸ Dönemin belli gazetelerinde yer alan bu haberlerde, Kars ve Ardahan’ın SSCB’ye satıldığı, yüzlerce üniversiteli gencin öldürülerek cesetlerinin balık yemi yapıldığı, Bayar’ın 103.000.000 lirası olduğu, Menderes’in altın dolu bavullarla yurt dışına kaçarken yakalandığı gibi yalan ve iftiralar yayınlanmıştır (Koçak, *Darbeler Tarihi*, 2016, s. 75-87; Birand-Çaplı, 2007, s. 167).

gayeyi güçleştirecek her türlü zararlı neşriyattan sakınılması lüzumunda tam bir ittifaka varılmıştır. Gazetelerimiz neşriyatlarında bu ana prensibin ihlal edilmemesi için titizlik göstermek hususunda birleşmişlerdir. 3- Basınımız, nihayet kavuştuğu hürriyete layık olduğunu isbat için kendi kendini kontrol sistemini devamlı bir hale getirmek arzusunda. Bu bakımdan bütün gazetelerin riayet edecekleri mesleki bir ahlak yasası hazırlanacaktır” (Basın, 1960, s. 46-47)⁹.

Gazeteciler Cemiyetinin beyanıyla çelişen haber politikası ve haberler, bu çalışmanın kapsamı dışında kaldığı için kitap incelemesi bunlara değinilmeden yapılmıştır. 4 Haziran’da Cemal Gürsel’in, 20 Haziran’da Devlet Bakanı sanıyla Şefik İnan’ın radyo konuşmaları birinci kısımdaki diğer beyanatlardır.

Kitapçığın ikinci bölümü 69 ile 138. sayfalar arasında “Radyo Konuşmaları” başlığıyla derlenirken konuşmaları verilen isimler, Kur. Alb. Muhterem Seral, Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin, Kenan Ersoy, Sadettin Evrin, İlyas Albayrak, Faruk Çağlayan, İ. Albayrak, Ö. Bayazıt, Nimet Arpat, Haluk Şeyhsuvaroğlu, Fikret Özgönen, Çetin Özek ve Hüseyin Güven’dir. Üçüncü bölümün sayfa aralığı 138-176 olup, gazetelerde yayımlanan köşe yazılarından oluşmaktadır. Bu bölümde de Falih Rıfkı Atay “Gidişat”, Nadir Nadi “Bardağı Taşırın Damla”, Burhan Felek “Milli Harekâta Hürmet”, Bedii Faik “Yemin”, R. Seviğ “Baskıya Karşı Meşru Müdafaa Hakkı”, Şükrü Baban “Hayırlı İnkılap Çok İyi Tepkiler Yarattı”, Çetin Altan “İbret”, Şahap Balcıoğlu “Samimiyetin Bazı Şartları Var”, Hamdi Varoğlu “Hayır, O Değil, Bu!”, Özcan Ergüder “Hürriyetin Güçlüğü”, Emil Galip Sandalcı “Bundan Ötesi”, Bülent Ecevit “Miras”, Orhan Birgit “Niçin Yaşamalılar”, Sadun Tanju “Emret Vatan”, Faruk Yener “İstanbul Radyosunun 27 Müjdelemesi” başlıklı yazılarıyla kitapçıkta derlenen isimlerdir. Yazıların yayımlandıkları tarihler 29 Mayıs-29 Haziran 1960 arasındadır.

Bu yazılar tetkik edildiğinde cumhuriyet dönemi fikir ve düşünce hayatında belli bir noktada bulunan bazı kalemlerin propaganda hedefine dönük satırları ile karşılaşmıştır. Falih Rıfkı Atay, Yassıada’daki koşulların tutuklular için aleyhte olduğu bilgisini tekzip etme yoluna girerek Celal Bayar’a “Girit zeytini” gönderildiğini yazmaktadır (Basın, 1960, s. 139). Bedii Faik ise *Dünya* gazetesinde 14 Haziran 1960 tarihinde yayımlanan yazısında 27 Mayıs sonrası ülkede bir dikta rejimine gidilmeyeceğini, bunun teminatının Milli Birlik Komitesi’nin ettiği ant olduğunu yazarak bu yeminin “pamuk tarlasından devşirme bir politika çıkarılanının ve benzerlerinin

⁹ Metinde düzeltme yapılmamıştır.

olmayan namusları üzerine ettikleri yeminle” bir tutulmamasını istemektedir (Basın, 1960, s. 148). Bülent Ecevit *Ulus* gazetesinde 10 Haziran’da yayımlanan yazısında şerefle yaşayabilmenin hürriyet için ölmeyi göze alma şartı olduğuna vurgu yapmaktadır. (Basın, 1960, s. 168) Orhan Birgit’in 3 Haziran tarihli *Kim* dergisinde yayımlanan yazısına seçtiği tema ise darbeden bir sene sonra gerçekleşecek idamlara karşı bir önsezi içerircesine “Niçin Yaşamalılar” başlığıyla, darbe sonrası devrilen isimlerin öldürülmeyip yaşatılarak “cezalandırılmaları” gerektiğini tarihe düşerken Namık Gedik ve emniyet teşkilatı hakkında “*Gedik Gestaposu*” yakıştırması yapmaktadır (Basın, 1960, s. 168).

Kitabın dördüncü bölümü “Dış Basın İnkılap İçin Ne Diyor” başlığıyla 179-184. sayfalar arasında dış basından derlenen haber metinlerini içermektedir. Derlenen yabancı gazeteler; *Daily Express, Times, Kölnische Rundschau, Die Welt, Neu Rhein Zeitung, El Cumhuriye ve Messenger d’Athenes*’dir. Beşinci bölümde çalışmanın hedefi olan propaganda şiirleri okurun karşısına çıkmaktadır. Kitapta yer alış sırasıyla Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Er, Faruk Çağlayan, Hüseyin Güven, Etem Ütük, Cenap Ozankan, Behçet Necatigil, Ahmet Altümsek, Mahmut Özay, Mehmet Salihoglu, L. Sami Akalın, Ali İhsan Kalmaz, İlyas Albayrak, Mehmet Karaca, Ahmet Kutsi Tecer’in isimleri bulunmaktadır. Aynı zamanda Milli Birlik Komitesi üyesi olan Yüzbaşı Ahmet Er’in “Bir Gece” başlıklı şiiri didaktik bir üslupla orduya övgü şiiridir (Basın, 1960, s. 189). Şiirde devrilen iktidara yönelen bir dize bulunmamaktadır. Bir başka subay olan ve diğer kitapçıklarda soyadı Çağlıyan şeklinde yazılan Faruk Çağlayan’ın 27 Mayıs şiiri ile ilgili de 27 Mayıs 1960 sabahı İstanbul radyosunda okunan ilk 27 Mayıs şiiri olduğuna dair bir bilgi notu bulunmaktadır (Basın, 1960, s. 191). Kitabın son iki bölümü, 28 Nisan olayları ile sekiz kare fotoğraf ile iki adet 27 Mayıs marşının nota sayfalarıdır.

28 Nisan 27 Mayıs Hürriyet Şiirleri Antolojisi

Hasan Latif Saryüce¹⁰ tarafından derlenen kitapçığın ilk baskısı Eylül

¹⁰ 1929’da Çorum Sungurlu’da doğdu. Hasanoğlan Köy Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü’nü bitiren Saryüce, öğretmen ve idareci olarak Boğazkale İlkokulu, Hacıbektaş Ortaokulu, Sorgun Ortaokulu ve Kırklareli Lisesi’nde çalıştı. İncelenen kitapçığın iç kapağında isminin altında Kırklareli Türkçe Öğretmeni ifadesi yer almaktadır. Öğretmenlik vazifesinden sonra 1965 seçimlerinde Millet Partisi’nden seçilerek Çorum Milletvekili olarak TBMM’de göre aldı. Milletvekilliğinin ardından Ankara Bahçelievler Kız Enstitüsünde bir süre daha öğretmenlik yaptıktan sonra emekli oldu. 11 Kasım 2018’de hayatını kaybeden Saryüce Ankara Sanat Kurumu, Kemalist Yazarlar Demeği ve Türk Parlamenter

1960 tarihlidir. İncelenen nüsha, Kasım 1960 tarihli olup ikinci baskıdır. Kitabın basım yeri hakkında iç kapakta İstanbul Milas Han'da Ekin Basımevi'nde basıldığı bilgisi vardır. Ön kapakta sol altta yukarıya filizlenen zeytin dalı ile üstten inen bir süngünün zincir kırması tasvir edilmektedir. Kapak tasarımı Yaşar Yenice'ye aittir. İncelenen nüshanın kapağının zemini gri renkli iken bazı nüsha ların kapağının zemin renginin siyah olduğu görülmektedir. Arka kapakta Hasan Latif Saryüce'nin takdim yazısı yer almaktadır. Bu takdimin altında “*Not: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin 23 Kasım 1960 tarih ve 611.7/3423 sayılı yazıları ile Tebliğler Dergisinde ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİLERE tavsiye edileceği bildirilmiştir*”¹¹ şeklinde bir paragraf bulunmaktadır. Arka kapağın en altında kitapçığın fiyatı 2 Lira olarak yazmaktadır. Toplam 80 sayfa hacimli ve 16x11 cm ebatlı kitapçığın son sayfasında indeks başlığı taşıyan ama metin içerisindeki kelimelerin geçme adedi ve sayfa numaralarını vermekten ziyade içindekiler şeklinde tasarlanmıştır. Basım miktarı hakkında bilgi yoktur.

Kitapçıkta yer alan şair isimleri sırasıyla: Teğmen Ali İhsan Kalmaz, Behçet Kemal Çağlar, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ahmet Kutsi Tecer, Cahit Külebi, Necati Cumalı, Hasan Şimşek, Ceyhun Atuf Kansu, Talip Apaydın, Feyzi Halıcı, Suat Taşer, Sabih Şendil, Özker Yaşın, Halim Yağcıoğlu, Atilla İlhan, Ümit Yaşar Oğuzcan, Adnan Ardağı, Aydın Arın, Rıza Apak, Arif Hikmet Par, Ahmet Altümsek, Abdullah Rıza Ergüven, Mahmut Kuru, Cevdet Atmaca, M. Kemal Yılmaz, Tarık Orhan, E. Faik Üstün, Mehmet Salıhoğlu, Mahmut Özay, Recep Bulut, Engin Ünsal, M. Celal Ertuğay, Etem Ütük, Mehmet Adem Solak, Şahinkaya Dil, İ. Hakkı Timur, H. Zekai Yiğitler, Sezer Aykan, İbrahim Ayaşlı, M. Rasim Örnek, Nabi Üçüncüoğlu, Orhan Erdivanlı, Hasan Latif Saryüce, Ergun Evren, Nadir Gül, Yüksel Satoğlu, Faik Sabri Ceylan, Adnan Tayiz, M. Güner Demiray, Ali Kubilay ve Ruşen Hakkı'dır. Kitapçık, Saryüce'nin kaleme aldığı önsözle başlamaktadır. Saryüce önsözde isim vermeden ülkenin bir Orta Çağ döneminden geçtiğini, Atatürk ruhunun geri döndüğünü iddia ederek kitabı okuyucuya takdim etmektedir. 27 Mayıs Marşı kitapta yer alan ilk şiiirdir. Akabinde Ali İhsan Kalmaz'ın “Bu şiiir 27 Mayıs devrimin kahraman şehitlerinden topçu teğmeni Ali İhsan Kalmaz'ın anı defterinde bulunmuştur” notuyla yayınlanan “Uyandır Hala Uyanmayanlar Varsa...”¹²

Demeği üyesiydi. Bkz: <https://www.biyografya.com/biyografi/16090> (son erişim 6 Eylül 2020)

¹¹ Metin olduğu gibi iktibas edilmiştir, vurgular yazara ait değildir.

¹² Kitaptan iktibas edildiği şekildedir.

şii gelmektedir (Sarıyüce, 1960, s. 6-7). Mehmet Ali Birand'ın hazırlayıp sunduğu 1990 yılı yapımı *Demirkırat* belgeselinin sekizinci bölümünde yedinci kıtanın tamamı ile on ikinci kıtanın ilk iki dizesinin şairin sesinden yayınlandığı, Behçet Kemal Çağlar'ın¹³ "Malatyalı Şehit Mehmet Turan'ın Anasına Ağıt" isimli şiirinde ise hakaretamiz ve hedef gösterici ifadeler vardır (Sarıyüce, 1960, s. 10-11) Şiirin birinci kıtasının son dizesinde "canavarın adı demir kırattır", ikinci kıtasının tamamına bakıldığında ise, "Namık Gedik didik didik olasin, Her parçanı bir çalıda bulasın, Çakulasın bir kazığın üstüne, Korkuluktan beter olasin" ifadeleri görülmektedir.¹⁴ Çağlar'ın şiirinin ardından Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Ordular Günaydın" başlıklı şiirinde Türk ordusunun yanında 28 Nisan Olaylarına atfı yapılarak öğrencilere methiye bulunmaktadır (Sarıyüce, 1960, s.13). Kitapçığın yirminci sayfasında Hasan Şimşek imzalı şiirin ise başlığı dikkat çekicidir. "Akevrin Sabahı Bursadaydım" başlıklı şiirde 27 Mayıs hakkında "Akdevrim" kelimesi yerine kasıtlı olarak "Akevrin" denildiği görülmektedir. Sarıyüce'nin derlemesindeki hakaretamiz ifadeler barındıran şiirler değinilenlerle sınırlı değildir. Suat Taşer'in "İkinci Kurtuluş" başlıklı şiirinde 27 Mayıs'ta sembolleşen Plevne marşının uyarlamasına ait "Olur mu böyle olur mu, Kardeş kardeşi vurur mu" dizesine "Ama sen kardeş değilsin ki kalleşsin vurursun" dizesiyle yanıt vererek lanet okumuştur (Sarıyüce, 1960, s. 25). Özker Yaşın, "Hürriyet Celladına" şiirinde öğrenci olaylarındaki polislere satılmış adam şeklinde hitap etmiştir (Sarıyüce, 1960, s. 34).

Kitapçığın incelenmesinde dikkat çeken bir diğer husus, Attila İlhan

¹³ Behçet Kemal Çağlar'ın aynı kitapçıkta sekiz ve dokuzuncu sayfalarda yer alan "Hürriyet Şehitlerine" şiiri yıldızlı bir dipnotla yayımlanırken bu dipnotta "28 Nisan'dan sonra teksir edilip elden ele dolaşan bu şiir yüzünden şair sorguya çekilmiş, mahkemeye verilmiştir" satırları yazmaktadır. İncelenen nüshanın kapağının iç yüzünde kitapçığın sahibi olduğu anlaşılan kişinin 29 Aralık 1960 Muhsin Bağrıaçık şeklinde imzası vardır. Muhsin Bağrıaçık, bent olarak yayımlanan şiirin "saçının her teline bir yezit kurban olsun" dizesine yıldız atarak sayfanın altında "bu mısra saçının bir teline bin polis kurban olsun şeklinde idi. Sonradan değişti sanırım. M-B" şeklinde not düşmüştür.

¹⁴ Demokrat Parti iktidarında İç İşleri Bakanlığı yapmış olan Namık Gedik, 29 Mayıs'ı 30 Mayıs 1960'a bağlayan gece hayatını kaybetmiştir. Öldürüldüğü iddialarına karşın cunta tarafından, tutuklu bulunduğu Harp Okulu'nda camdan atlayarak intihar ettiği bilgisi paylaşılmıştır. İntihar eşi ve kızı tarafından şüpheli bulunurken 25 Ocak 2009 tarihinde Habertürk televizyon kanalında yayımlanan 'Teke Tek' programına katılan oğlu Arda Gedik, babasının intihar ettiği yönünde görüş bildirmiştir.

imzalı “Nisan Günleri” şiidir (Sarıyüce, 1960, s. 36). Aslında Attila İlhan’ın bu başlıkta bir şiirine, inceleme neticesinde rastlanılmamıştır. Söz konusu olan şiirin sosyal medya ile elektronik ortamda paylaşımlar yapan edebiyat sitelerinde “Yarının Başlangıcı-2” şiirinin bazı kısımlarının çıkarılmış hali olduğu anlaşılmıştır. Attila İlhan’ın şiirinin ardından Ümit Yaşar Oğuzcan’ın şiiri gelmektedir. “Hürriyet Marşı” başlıklı şiiri üç dörtlük ile her dörtlük arasında üç beyitten oluşmaktadır. Kitapçıkta ordu ve gençlik güzellemesi yapan şiirlerin ardından Milli Birlik Komitesi üyelerinden Veteriner Tuğgeneral Burhanettin Uluç’a ithaf edilen Recep Bulut imzalı “Alarm” şiirinde harbiye öğrencisinden teğmene, binbaşından albaya seslenerek orduya darbe yapma çağrısı yapılmaktadır (Sarıyüce, 1960, s. 54). Duygu sömürücü ve provokatif ifadelerin çokça yer aldığı kitapçık yukarıda değindiğimiz şairlerin yer almasından dolayı önemlidir.

27 Mayıs İnkılabının Hikâyesi

Yazar, derleyen, yayınevi, basım tarihi ve satış fiyatı bilgileri bulunmayan bu kitap, muhtelif yazılardan, konuşma ve haber metinlerinden oluşmaktadır. Toplam 56 sayfa olan kitapta 11 fotoğraf bulunmakta, ön kapağında Türk bayrağı zeminine süngüsü elinde Türk askeri ile meşale tutan Türk gencinin kol kola yürüdüğünü tasvir eden bir figür bulunmaktadır. Kitap 23.5x16.5 cm ebadındadır. Yazar, derleyen, yayınevi ve basım tarihi bilgilerinin noksan olmasından dolayı kitapçığın dış tenkidi de yeterli verilerden yoksundur. Şiirlerden önce yer alan muhtelif yazı ve konuşma metinleri diğer kitapçıklarda yer alan yazılarla mükerrerdir. Son dört sayfada bulunan dört şiirden sadece son sayfada yer alan “Koşma” başlıklı şiirin şair ismi yazmaktadır. Kitabın elli altıncı sayfasında Ali İzzet Özkan, altı dörtlükten oluşan şiirinde “oy dilencileri”, “istibdat” “hırsız” ifadelerini kullanmaktadır. Üç isimsiz şiirin ilkinin son dizesinde mahlasın açıklandığı noktada Nuri Doğruyol ismi yazmaktadır. Elli üçüncü sayfada yer alan diğer iki şiirin son dizelerinde de mahlasın açıklanma noktasında “Nuri” ifadesi vardır. Nuri Doğruyol’a ait olduğu anlaşılan ilk isimsiz şiirde “*ikinci cumhuriyet kuruldu*” dizesi ile diğer suçlayıcı kelimeler yer almaktadır.

Burası 27 Mayıs Ankarası

İncelenen kitapçıklar arasında alfabetik sırada üçüncü kitapçık, M. Gündüz Göktürk’ün *Burası 27 Mayıs Ankarası*’dır. Ön kapağında Göktürk Yayınları ibaresi ile bir temin adresi bulunan kitabın basım yeri Bursa’dır.¹⁵

¹⁵ Kitapçığın son sayfasında yer alan yazarın özgeçmişinden edinilen bilgiye göre 1914 yılında Malatya’da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Üstünel matbaasında 1963 yılında basılan kitap, 16x12 cm ebadındadır. Toplam 64 sayfa olan kitapçığın arka kapağında iki dörtlük yer almakta olup satış bilgisi için de “fiatı: 250 kuruş” yazmaktadır. Basım miktarı hakkında bilgi yoktur. Kitapçığın metni, bir radyo yayını metniymiş gibi kurgulanmıştır. Üç bölümden oluşan metin parçalar halinde bakıldığında bir “*destan*” izlenimi vermektedir. Yedinci sayfada başlayan birinci bölüme bir başlık verilmezken yirmi altıncı sayfada başlayan ikinci bölümün başlığı “İnsanlar Köyler Kentler” adını taşımakta, son bölüm ise kırk beşinci sayfada “Burası İhtilal Ankarası” başlığıyla yer almaktadır. Kitapçığın diğer şiir kitaplarından ayıran önemli özelliği sayfa altlarında parantez içerisinde kara ve ak isminde birer karşılıklı nutuk cümlelerinin yazmasıdır. Kitabın sol tarafında yer alan “kara” isminde başlayan cümlelerde Demokrat Parti’nin söylemiş izlenimi veren ama Menderes ya da hiçbir DP’li vekilin söylemediği cümleler iliştilmiştir. Örnek olarak sırasıyla sekizinci, on altıncı, on sekizinci ve elli altıncı sayfalarda, “Atatürk’ün cumhuriyeti Türk gençliğine emanet ettiği edebiyattır”, “Çoğunluk partisiyiz hilafeti bile getirebiliriz”, “bizden yana olmayanlara ateş açacaksın”, “deli dervişler, pi..er,¹⁶ çapulcu alayı, tenkil tenkil, onları karınca gibi ezeceğim” cümleleri ‘kara’ ifade olarak verilirken doğruluğu arttırma olasılığından kaynaklanan bazı doğru ifadelere de yer verilmiştir. Ancak 28 Nisan 1960’da yaşandığı iddia edilen doğruluğu kanıtlanmamış bir ateş açma emri de kara ifade olarak yazmaktadır (Göktürk, 1963, s. 58). Ak ifadelerde ise bazı sayfalarda İnönü’nün demeçlerinden alıntılar görülmektedir. Örneğin İnönü’nün “tarih kürsüsünden sizi izliyorum, suçluların telaşı içindediniz” cümlesi ak ifade kısmında yer almaktadır (Göktürk, 1963, s. 41).

Kitapçığın genelinde DP ileri gelenlerinin “diktatör” olarak nitelendirildikleri görülürken radyo piyesi şeklinde kurgulandığını vurguladığımız metinde Adnan Menderes ve Celal Bayar’ı suçlayışı bir dil ile darbeyi öven ifadelere sıklıkla yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi 1960-1961 Yunus Nadi Armağanı – 27 Mayıs’ın Manasını Anlatın

İncelenen bu kitapçığın, basım yeri, derleyen ve satış fiyatı bilgisi bulunmamaktadır.¹⁷ Kitapçığın kapağı, başlığımızda yer aldığı gibi

mezunu olup mezuniyet tarihi yazmamaktadır. Kitapçığı hazırladığı tarihte Bursa’da edebiyat öğretmeni olduğu bilgisi yer almaktadır.

¹⁶ Söзде küfürlü ifade kitapçıkta da noktalı verilmiştir.

¹⁷ Yazar ve derleyen bilgisi bulunmadığı ve resmi kurum tarafından basılmadığı için metin içi atıflarda ilk kelime ile verilmiştir.

‘Cumhuriyet Gazetesi 1960 -1961 Yunus Nadi Armağanı – 27 Mayıs’ın Manasını Anlatın’ şeklindedir. Günümüzde bilim insanlarına atfen hazırlanan armağan yayımlarına sadece ismen benzerlik taşıyan bu kitapçık 28 sayfadır ve 20x13 cm ebadındadır. Kitapçıkta yer alan yazılar, daha önce herhangi, bir gazetede yayınlanmamış köşe yazılarıdır. Kitapçığın üçüncü sayfasında ‘Küçük Jüri Tutanağı’ başlığıyla giriş mahiyetinde bir yazı bulunmaktadır. Bu yazıdan anlaşıldığı üzere söz konusu kitapçık için 3,4 ve 5 Haziran 1961 günlerinde yazılar derlenmiştir. Jüriye 73 yazı geldiği, 10 adet yazının büyük seçiciler kuruluna sunulmasının uygun bulunduğu yazmaktadır. Bu sözü edilen büyük seçiciler kurulunun kimler olduğu bilgisi bulunmazken ‘küçük seçiciler kurulu’: Oktay Akbal, Hasan Ali Ediz, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Yaşar Kemal ve Behçet Necatigil’dir (Cumhuriyet, 1961, s. 3). Kitapçıkta sırasıyla yazıları yayınlanan yazarlar: Temel Bayraktar, Ali Dündar, Yılmaz İnkaya, Demir Kandemir, Sami Katırcıoğlu, Babür Kuzucuoğlu, Bayülken Oktay, Suat Mesut Özbudak, H. Tuğrul Sargın ve Adnan Tayiz’dir.

Kitapçıkta ilk yayınlanan yazı Temel Bayraktar’ın kaleme aldığı “1960 Türk Devrimi” başlığını taşımaktadır. Yazıda ikinci paragrafta yer alan cümleler, Türk milletine eleştiri ötesinde küçümseme okları yöneltmektedir. Yazar, “Ülkede demokrasi gibi halkın kendi kendini yönetimi demek olan bir yönetim sistemi uygulandığına göre, bu da iyi sonuç vermeyip bir devrimle yenilendiğine göre, halk kendi kendini yönetmekten aciz demektir” ifadelerini yazmaktadır (Cumhuriyet, 1961, s. 5). Yazarın, halkın kendi kendini yönetmekten aciz olduğu ifadesini desteklemek için sonraki cümlesinde ‘ulusun demokrasi ortamı yaratacak uygarlığın henüz ulaşmadığı’ fikrini ortaya attığını ve meselenin eğitimsizlik olduğu vurgusunda bulunduğu görülmektedir. Kitapçıkta ikinci makale, ‘14 Mayıs Akşamından 27 Mayıs Sabahına’ başlığıyla Ali Dündar imzasını taşımaktadır. Yazar, DP iktidarını din istismarcılığı ile ilerleyen satırlarda sadistlikle, sapkınlıkla, üniversite öğrencilerini öldürmekle suçlamaktadır. (Cumhuriyet, 1961, s. 7-8). Kitapçığın üçüncü yazısını kaleme alan Yılmaz İnkaya’nın ise iki ifadesi dikkat çekicidir. ‘27 Mayıs 1960 İhtilali’ başlıklı yazısının ikinci paragrafında ‘CHP rey kaybetmemek için: -1 D.P. ye taviz vermeye başlamış İmam Hatip Okulları açmış... iç ve dış politikada Atatürk ilkelerinden uzaklaştırmak için D.P. ile yarışa girmiştir.’ demektir. Yazının altıncı ve son paragrafında ise ‘hiçbir parti bütün sınıflara dayanmak komedisini oynamamalıdır’ cümlesinde yazı bütünündeki savunmaya çalıştığı eşitlik savıyla çelişkiye düşmektedir (Cumhuriyet, 1961, s. 11).

Kitapçığın Sami Katırcıoğlu tarafından kaleme alınan dördüncü yazısı

'19 Mayıs'tan 27 Mayıs'a' başlığını taşımaktadır. Yazıda Katırcıoğlu, DP hükümetini Atatürk düşmanlığı yapmakla suçlarken 'ahlaksız ve hırsız çete yönetimi' şeklinde hakaretamiz ifadelerle tasvir etmektedir (Cumhuriyet, 1961, s.16). Bu yazıyı takip eden 'Soluklu Devrim' yazısında Babür Kuzucuoğlu, 27 Mayıs darbesini, Atatürk devriminin devamı olan bir devrim olarak nitelendirmektedir. İddialı bir başlığa sahip olan 'Sebepler ve Sonuçları Bakımından 27 Mayıs 1960'ın yazarı Bayülken Oktay'dır. Oktay, darbe neticesinde indirilen hükümeti 'devlet hazinesini soymakla' suçlamaktadır. (Cumhuriyet, 1961, s. 21) Suat Mesut Özbudak'ın kaleme aldığı '27 Mayıs Ulusal Kıyamın Nedenleri ve Anlamı' başlıklı yazıda ise Özbudak, Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950 seçimlerindeki 'Yeter Söz Milletindir!' sloganına gönderme yapmaktadır. 27 Mayıs'ın ordu ve ulusun el ele vererek 'Yeter Söz Ulusundur' diyerek gerçekleştiğini yazmaktadır. H. Turgut Sargın '14 Mayıs'tan 27 Mayıs'a' başlıklı yazısında da özetle çoğunluk sisteminin '*bütün dünya görüşünü din açısından kuran, okumamış, görmemiş ve uyarılmamış halka dayandığını*'¹⁸ ifade etmekte, 1960 öncesi gerçekleşen seçimlerde DP'ye oy veren seçmenleri niteliksiz yığınlar olarak nitelendirmektedir (Cumhuriyet, 1961, s. 25).

Kitapçığın son yazısı Adnan Tayiz'e ait olan '27 Mayıs'tır. Bu yazı diğerlerine nispetle daha kısa olup yazar, 27 Mayıs'ın ilham kaynağının Atatürk'ün gençliğe hitabe olduğunu vurgulayan alıntılar yapmıştır. İncelenen kitapçıkta yazıların genel ekseninde Türk seçmeninin iradesi ve tercihine yönelik küçümseyici ve tepeden bakma olarak tabir edebileceğimiz bir yaklaşım içerisinde yazıların kaleme alındığı görülmüştür.

Harbiyeli Dört Şair 27 Mayıs Şiirler

İncelenen bu kitapçığın derleyeni hakkında bilgi yoktur.¹⁹ Önsöz, "Kardeşlerin" şeklinde imza taşımaktadır. Ali İhsan Kalmaz, Sedat Metin, Turgut Hıçkırık ve Yurdun Yümnü konu edilen Harbiyelilerdir. Ali İhsan Kalmaz bilindiği üzere 27 Mayıs gecesi darbe esnasında PTT binasının cunta tarafından ele geçirilmesi sırasında yine cuntacıların açtığı ateşle hayatını kaybetmiştir (Naskali, 2008, s. XIV). Ancak diğer üç isim hakkında nitelikli bilgiye rastlanılmazken sadece Turgut Hıçkırık'ın subaylığı devam ederken şiirle ilgilendiği ve birkaç şiir kitabı çıkardığı bilgisine ulaşılmıştır.²⁰

¹⁸ Yazım yanlış yazara aittir.

¹⁹ Yazar ve derleyen bilgisi bulunmamasıyla beraber resmî kurum yayını da olmadığı için metin içerisindeki atıflarda kitabın ilk kelimesi kullanılmıştır.

²⁰ Turgut Hıçkırık hakkında bilgi için bkz: http://www.gazetetrakya.com/Haber-KiRK_Yil_ONCE_KiTABi_iLE_GiTTi_KiRK_Yil_SONRA_KiTABi_GELDi-896581.gazetetrakya (son erişim 15 Eylül 2020)

Kitapçığın kapağında turkuaz renk zemini üzerinde tören kıyafetleri içinde dört teğmenin ikisinin sancak taşıdığı, diğer ikisinin tüfek taşıdığı çizimi görülmektedir. Kitapçığın ön kapağında basan Ajans Türk matbaası tarafından maddi karşılık beklenmeksizin kitabın basıldığı ve kitaptan elde edilecek gelirin Ali İhsan Kalmaz'ın ailesine bırakıldığı yazmaktadır. Basım miktarı hakkında bilgi yoktur. Kitapçığın arka kapağında Harbiye marşı yer alırken ücret bilgisi olarak "tanesi: 3 lira" yazmaktadır. 1960 yılında basıldığı bilgisinin yanı sıra toplam 46 sayfa olan kitapçığın ebatları 19x13 cm'dir. Dört bölüm olarak düzenlenen kitapçıkta Harbiyeli subayların şiirlerinin yer aldığı bölümlerin ilk sayfalarında subayların "Vahdet" imzalı portre kara kalem çizimleri bulunmaktadır. Ali İhsan Kalmaz'ın bölümü, darbe gecesi not defterine yazdığı sayfa ile başlamaktadır. Yazısının son paragrafında "*kader gülerse satırlarıma yarın şafakla devam edeceğim... talihin gadrine uğrarsak, inanarak öleceğiz... Bugün için doğdum, severek gidiyorum*" satırları dikkat çekicidir (Harbiyeli, 1960, s. 8). Kalmaz'ın diğer şiir kitaplarında da yayınlanmış "Uyandır Hala Uyuyanlar Varsa" şiiriyle Ali İhsan Kalmaz'ın bölümü tamamlanmaktadır. Sedat Metin'in bölümünde yayınlanan ilk şiir "Şehit Kardeşim" başlığıyla isim verilmeden Kalmaz'a ithaf edilmiş olup 28 Mayıs 1960 tarihlidir (Harbiyeli, 1960, s. 15). Sedat Metin'e ait diğer altı şiirden tarih notu düşülen diğer şiiri "Hür Doğdum Hür Yaşarım" olup diğer şiirlerinde tarih notu yoktur. Söz konusu olan şiiri ise 27 Nisan 1960 tarihli olup dört dörtlükten oluşmaktadır. İkinci dörtlükteki üçüncü dizesi "Kızıl sultana taş çıkartan alçaklara" şeklindedir (Harbiyeli, 1960, s. 17).

Turgut Hıçkırık'ın şiirlerinin yer aldığı bölümde altı şiir vardır. Şiirlerinde bir tarih notu bulunmamaktadır. "Kader Gülerse" başlıklı şiiri isim verilmeden Kalmaz'a ithaf edilerek yazılmıştır (Harbiyeli, 1960, s. 29). Yurdun Yümnü'nün üç şiirinin yer aldığı bölümde ikinci ve üçüncü şiirleri "Sabaha Çıkış" ve "Al Beni" isim verilerek doğrudan Kalmaz'a ithaf edilmiştir (Harbiyeli, 1960, s. 37-42). Şiirlerin altında bir tarih notu yoktur. Kitapçığın 43. sayfasında içindekiler bölümü yer almaktadır. Son sayfada Ajan Türk yayımlarının neşrettiği yayımların satış listesi yer almaktadır.

Kansız İhtilal

İç kapağında derleyen Tarık Mengü bilgisine erişilen kitapçık, Vecdi Bürün'ün Kansız İhtilal isimli propaganda kitabıyla aynı adı taşımaktadır. Kitapçığın basım yılı 1960, basım yeri İstanbul, basım bilgisinde Ercan Matbaası yer almaktadır. Ön kapağında sol üstte bir Türk bayrağı ile iç içe geçmiş Atatürk'ün çizimi, sol altta elinde süngülü Türk askeri ile sağ altta defne yapraklarıyla çerçevelenen Cemal Gürsel'in karakalem portresi

bulunmaktadır. Arka kapakta Dolmabahçe'nin Muayede Salonunda düzenlenen bir balonun siyah beyaz fotoğrafı vardır. Fotoğrafın hangi tarihe ve hangi baloya ait olduğu bilgisi bulunmazken 'Dışarıda Harp Hukuku İçeride Dans' yazısıyla şu satırlar yer almaktadır;

"Bu baloda olduğu gibi pek nadiren bir gece eğlencesi bu şekilde görülürdü. Nato devletleri hariciye vekillerine ve Türkiye'nin ileri gelen siyasi şahsiyetlerine Dolmabahçe sarayında verilen balo, bütün şaşaaıyla devam ettiği esnada iki tam teşkilatlı tümen ve yüzleri aşan tanklarla İstanbul'un sükuneti ancak temin ediliyordu."

Arka kapakta kitapçığın satış fiyatının 1 lira olduğu görünmektedir. Her ne kadar Tarık Mengü, 'derleyen' olarak yer alsada kitabın içerisindeki yazıların herhangi bir gazeteden ya da yayından alındığına dair, yazar bilgisi, yazının yayın tarihi vs. gibi detaylar yoktur. Kitapçık 16.5x12 cm ebadında, 32 sayfadır. Kitapçık, öykü mizanseninde 11 Nisan'da bir vapur yolculuğunda darbeci subayların sohbeti ile başlamaktadır. Subayların ismi verilmeden öyküleştirilen metinde darbenin 27 Mayıs'tan önce bir tarihte yapılacakken tehir edildiği vurgulanmaktadır. (Mengü, 1960, s. 6) Darbe gecesi aktarılırken 'geciktim özür dilerim, 2703 lira olan borcumu İstanbul'a gönderdim. Mütebakisini Eskişehir'de tediye edeceğim' şeklinde bir şifrenin geçtiği yazmaktadır (Mengü, 1960, s. 7). Kitapçığın on üçüncü sayfasında ise DP iktidarının yayınlanmasına müsaade etmediği iddiasıyla Cemal Gürsel'in 4 Mayıs 1960'da emeklilik öncesi izne ayrılırken orduya verdiği veda mesajının metni yer almaktadır. Metin şöyledir;²¹

"1-Kara kuvvetleri Kumandanlığından izinli olarak ayrılıyorum. Bütün silah arkadaşlarıma arzı veda ederim. 2-Son sözlerim şunlar olacaktır: Her şeye rağmen ordunun ve taşıdığınız üniformanın şerefini daima yüksek tutunuz. Şu sırada memlekette esen hırslı politika havasının zararlı tesirlerinden kendinizi korumasını biliniz. Ne pahasına olursa olsun politikadan katiyen uzak kalmız. Bu sizlerin şerefi, ordunun kudreti ve memleketin kaderi için hayatî ehemmiyeti haizdir. Bütün gayretinizi, memleket müdafaası için lazım olan kudretinizi arttırmaya ve onu en yüksek dereceye çıkarmaya hasrediniz. Sizlere inanıyor, son erden en büyük kumandanlara kadar cümlelerinizi derin saygı ve sevgi hisleriyle selamlıyorum. Bu yazının en küçük birliklere kadar ulaştırılmasını rica ederim. Cemal Gürsel Orgeneral K.K.K"

Veda mesajının ordunun siyasetten uzak durma ilkesine değinmesine rağmen ulaştırılmadığı bilgisinin tezatlığını Mengü, Cemal Gürsel adının

²¹ Metindeki yazım hatalarına müdahale edilmemiştir.

duyulmasının istenmemesine bağlamıştır (Mengü, 1960, s. 14). Kitapçık on yedinci sayfadan itibaren yirmi dördüncü sayfaya kadar Burhanettin Uluç'un ağzından Celal Bayar ve Erdelhun'un tevkif edilmesinin detaylarını nakletmektedir. Menderes'in tevkifinin detaylarını yirmi dördüncü sayfadan itibaren aktarırken Menderes'in darbe gecesi Eskişehir Şeker Fabrikası'ndaki yemekte sarhoş olduğunu yazmaktadır. İstanbul Askeri Emniyet Müdürü sanıyla Kurmay Yarbay Vahit Erdoğan'ın basın toplantısı metniyle devam eden yazıda darbe yönetiminde İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı görevlerini üzerine alan Tuğgeneral Refik Tulga'nın bazı iddialarına yer verilmektedir. Mayıs ayı boyunca İstanbul'da Taşlıtarla ve Zeytinburnu semtlerindeki DP üyelerine muhtelif cinste 7000 silah dağıtıldığı, Kazlıçeşme'de 950 DP üyesine askeri elbise ve makineli tüfek verildiği iddiası yazmaktadır (Mengü, 1960, s. 28). Söz konusu propaganda iddialarında olduğu gibi bunlarda kanıtlanamamıştır. Kitapçık Times gazetesinden alıntılar ile tamamlanmaktadır.

Seçilmiş 27 Mayıs Şiirleri

İncelenen nüshasının Afyon Dinar Halk Kütüphanesi kataloğundan tasfiye edildiği anlaşılan kitapçık Mustafa Adak tarafından derlenmiştir. Toplam 16 sayfadan oluşan kitapçığın saman kâğıdına basıldığı, kapak sayfası ile iç sayfaların aynı malzemenin imal olduğu anlaşılmaktadır. Ön kapakta kırmızı renklere güneş önünde Türk bayrağı taşıyan bir erkek çocuk kompozisyonu yer almaktadır. Yayıncı bilgisi ön kapaktan edinildiğine göre İstanbul Bakış Kütüphanesi'dir. Arka kapakta tavsiye edilen kitaplar başlığı altında kitap satış cetveli yer alırken bu cetvelin üstünde kitapçığın satış fiyatının 30 kuruş olduğu bilgisi görülmektedir. Herhangi bir içindekiler sayfası olmayan kitapçık 17x12 cm ebadındadır. Basım miktarı hakkında bilgi yoktur.

İlk sayfada, 28 Nisan olaylarında söylenen bilgisi ile Plevne marşından çevirme olan 27 Mayıs marşının satırları yer almaktadır. İkinci sayfadaki bir diğer imzasız 27 Mayıs marşı bulduktan sonra sırasıyla yer alan şairler şöyledir: Nihal Gözenkan, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Kutsi Tecer, Faruk Çağlıyan, M.E. Ücel, Ahmet Altımsek, Nuri H. Rüstem, L. Özkök, Oğuz Kazım Atok, M. Celal Ertuğay, Behçet Kemal Çağlar, Hakan Altın, M. Özay, C. Ballı Kaya ve R. Hakkı'dır. Şairler listesindeki Hakan Altın dikkat çekmektedir. Yeni Nesil İlkokulu 3/a öğrencisi olduğu bilgisiyle yayınlanan şiiri "Çırpınırdı Üniversite!" başlığı taşımaktadır (Adak, 1960, s. 13). İstiklal Marşı'nın şairi Mehmet Akif Ersoy'un kitapçıkta yer alması da "Çanakkale Şehitleri" şiirinden iki dizenin iktibas edilmesi suretiyle olmuştur (Adak, 1960, s. 4). İktibas edilen "*Vurulup*

tertemiz alınından uzanmış yatıyor, Bir hilal uğruna Ya rab ne güneşler batıyor” dizeleridir. Sonuçta cuntanın hazırlattığı bir propaganda kitapçığında Mehmet Akif Ersoy’un şiirinin konulması, hazırlayanlar tarafından toplumun millî duygularına yönelme amacı taşıdığı ortadadır.

Faruk Çağlıyan’ın “27 Mayıs” başlıklı şiirinin altında 27 Mayıs 1960 sabahı İstanbul Radyosunda okunduğu vurgusu bulunurken şiir “*altın yazısını yazıyor asker*” şeklindeki son dizesiyle bitmektedir (Adak, 1960, s. 5). L. Özkök’ün “Kanlı Perşembe” şiirinde hayatını kaybeden öğrenciye “özgürlüğe düşen ilk cemre” benzetmesi yapılırken 30 Mayıs 1960 tarih notunun düşüldüğü görülmektedir (Adak, 1960, s. 9). Oğuz Kazım Atok da “Sessiz Devirış” şiirinin ilk dördlüğün ikinci dizesinde darbeye devrilen iktidara “son çağın padişahları” ithamında bulunmaktadır (Adak, 1960, s. 10) İncelenen şiir kitaplarının tamamının üslubunda ciddi ajitasyon öğelerini uygulayan Behçet Kemal Çağlar’ın bu kitapçıkta “Hürriyet Şehitlerine” şiirine rastlanılmıştır. R. Hakkı’nın son sayfada yer alan “27 Mayıs Köşebaşları” şiirinde ise darbeye “tutsaklığım” sona erdiği vurgusu yapılmaktadır (Adak, 1960, s. 16).

Türk Basımında 27 Mayıs

Milli Birlik Komitesi tarafından kurulan 27 Mayıs İnkılabını Yayma ve Tanıtma Komisyonu tarafından hazırlanıp yayımlanan bu kitapçığın arka kapağında, 1961 yılında Ankara Devlet Su İşleri Matbaasında basıldığı bilgisi bulunmaktadır. Söz konusu komisyonun 2 numaralı yayını olduğu bilgisi de yine arka kapakta yazmaktadır. Derleyen, hazırlayan bilgisi bulunmayan kitapçık, 51 sayfadan oluşmakta olup 20.5x14.5 cm ebadındadır. Ön kapağında mavi zemin üzerinde örümcek ağlarını koparan, takım elbiseli bir genç sağ elinde bir meşale taşırken, bacaklarını sarmalamaya kalkan sarı renkte çizilmiş örümceğin başına kalem şeklinde mızrakla saldırmaktadır. Bu çizimin sol alt kölesinde net bir şekilde okunabilen ‘N.Balaban’ imzası bulunmaktadır. Kitapçık, yurt genelinde ulusal ve yerel basımdan derlenen 55 köşe yazısının kısımlarından oluşmaktadır. Herhangi bir fotoğrafın basılı olmadığı kitapçığın giriş kısmında önsöz mahiyetinde bir yazı yer almaktadır. Türk Basımında 27 Mayıs başlıklı yazıda, kitapçığın gerekçesi sayfanın en altında yer alan beşinci paragrafta açıklanmaktadır. Ankara Devlet Radyosu tarafından basım özeti olarak verilen metinlerden derlendiği izah edilmiştir (M.B.K, 1961, s. 4).

Kitapçığı diğer propaganda yayımlarından ayıran özelliklerden biri, derlenen yazıların tarihsiz ve imzasız olarak verilmesidir. Diğer özellik de

yerel basından da örneklerin bulunmasıdır. Bu nedenle kitapçıkta yer alan yazılar, yazarları ile değil yayımlandıkları gazete bilgileri ile şöyle sıralanmaktadır: Dünya gazetesi ‘Kendi Başlarını Yiyecekler’, Akşam gazetesi ‘Yeraltı Kıpırdanışları’, Dünya gazetesi ‘Gidişat’, Ulus gazetesi ‘Adalet’, Yenigün gazetesi ‘İhmale Uğramış Bir Müessese’, Yenigün gazetesi, ‘Hürriyet Galerisinde Dökülecek Olan Gözyaşları’, Öncü gazetesi ‘Hayvanlar Çiftliği’, (Sivas) Ülke gazetesi ‘Türk Polisi Şerefli’, (Tokat) Tozanlı gazetesi -başlıksız bir paragraf-, (Manisa) Başarı gazetesi ‘Minnet Şükran Sana Kahraman Ordu. Selam Muhabbet Sana Türk Gençliği’, (Çorum) Hüryol gazetesi -başlıksız halde baş azı ibaresi-, (Erzurum) Erzurum gazetesi ‘Bütün Vatandaşlar Aynı Şekilde Düşünmelidir’, Dünya gazetesi ‘Gidişat’, (Sinop) Sinop gazetesi ‘Milli Parola ve İşareti’, (Kırıkbağ) Şirin Şimşek gazetesi ‘Kurtuluş Yolu’, (Isparta) Devrim gazetesi ‘Öyle İhtilal ki’, Dünya gazetesi ‘İşleri Hafife Almayalım’, (Zonguldak) Şafak gazetesi -başlıksız yazı-, (Alaşehir) İbret gazetesi ‘Jurnalılık’, (Kayseri) Zaman gazetesi -başlıksız yazı-, (Konya) Zaman gazetesi -başlıksız yazı-, (Ankara) Telgraf gazetesi ‘Atatürk İnkılaplarının Manası’, (İzmir) Ege Ekspres gazetesi ‘Fazilet Geleneği’, Dünya gazetesi ‘Gidişat’, Yenigün gazetesi ‘Demokrasi ve İklim’, (Burdur) Yeni Turan gazetesi – başlıksız halde başyazı ibaresi-, (Balıkesir) Balıkesir Ekspres ‘Milli Birliği Zedelemeyelim’, Ulus gazetesi ‘İki Devrin Kıyaslaması’, (Konya) 27 Mayıs gazetesi ‘Dalkavukluğa Paydos’, Akşam gazetesi ‘Yargılama Başlarken’, Ulus gazetesi ‘Adalet’, Akşam gazetesi ‘Aleni Muhakemenin Teminatı’, Yenigün gazetesi ‘27 Mayıs Tasvip Görmüştür’, (Afyon) Sebat gazetesi ‘Biraz da Sen Sus’, Ulus gazetesi ‘Atatürk’ün Yolu’, Cumhuriyet gazetesi ‘Onun Çizdiği Yoldan’, Ulus gazetesi ‘Her Zamandan Fazla, Huzura ve Sükuna Muhtacız’, Yenigün gazetesi ‘Her Zamandan Fazla, Huzura ve Sükuna Muhtacız’, Ulus gazetesi ‘Yeni Bir Döneme Girerken’, Ulus gazetesi ‘Demokrasi Kendi Kültürünü ve Kendi Yaratır’, Vatan gazetesi ‘Milli Maç’, (Bursa) Millet gazetesi ‘Tarihe Geçecek Türk Zaferi’, Yenigün gazetesi ‘Hayvan ve İnsan’, Yenigün gazetesi ‘Temel Haklar’, (Ankara) Ordu Postası ‘Kahraman Ordu ile Millet Elele’, (Balıkesir) Türk Dili gazetesi ‘İkinci Cumhuriyetin Başlıca Kaygusu’,²² Ulus gazetesi ‘Gürsel Kurucu Mecliste’, Ulus gazetesi ‘Pek İsabetli Karar’, Ulus gazetesi ‘Kardeşlik Haftası’, (Sivas) Doğu gazetesi ‘Politika ve Vatandaş, Hür Vatan gazetesi ‘Panik Yok Basiret Var’, Vatan gazetesi ‘Anayasanın Teminatı’, ve Yenigün Gazetesi ‘Milli Birlik, Sosyal Dayanışmanın Eseridir’.

Kitapçığın içerisinde görüldüğü gibi farklı sayfalarda aynı yazının üç

²² Yazım hatası yapılmamıştır.

kere yer aldığı da iki ayrı gazetede yayımlanan yazının her iki gazetenin isminin verilerek alıntılındığını da görmekteyiz. Yazar ve yayınlanma tarihinin olmamasıyla beraber bazı yazılarda yazı başlıklarının da bulunmaması, sadece başyazı olduğu bilgisiyile nakledilmesi dikkat çekicidir. Bu husus kitapçığının hazırlık aşamasında özensiz bir mesai olduğu fikrini uyandırmaktadır. Yerel basından alıntılanan metinler incelendiğinde yayım sırasına göre ilk karşılaşacağımız yazı, Sivas'ta çıkan Ülke gazetesine aittir (MBK, 1961, s. 12). Yazıda *'en çok ve en sürekli olarak kanunsuz icraatın tatbikine zorlanmak da polisliği bir çile haline getirmiş bulunuyordu'* ifadesiyle polisin memuriyetteki zorluğuna dikkat çekilmiştir (MBK, 1961, s. 12). Tokat'ta yayın yapan Tozanlı gazetesinden alıntılanan başlıksız yazıda 27 Mayıs'la doğrudan ilgilenmeyerek kara çarşafın kullanımını ele almıştır. Çorum'da yayınlanan Hüryol gazetesinin alıntılanan başlıksız yazısında ise 27 Mayıs'ın temel ilkesinin 'sosyal ahlak' olduğu iddia edilmiştir (MBK, 1961, s. 13). Erzurum'da çıkan Erzurum gazetesinin 'Bütün Vatandaşlar Aynı Şekilde Düşünmelidir' başlıklı yazısında DP iktidarının şeker pancarı yetişmeyen yere şeker fabrikası, çimento yapımına elverişli toprağı olmayan bölgeye çimento fabrikası yaptığı eleştirisi getirilirken, kitapçık bu tenkit cümlesini '10 yıldır Türk milletinin maruz kaldığı adaletsizlik ve insafsızlık' spot başlığıyla vermektedir (MBK, 1961, s. 14). Kırkağaç'ta çıkan Şirin Şimşek gazetesinin 'Kurtuluş Yolu' başlıklı yazısında, on sene içerisinde ülkenin başına ne geldiyse, sinik, suskun ve pısrık aydınlar yüzünden geldiği ifadesi bulunmaktadır (MBK, 1961, s. 16). Isparta'da yayınlanan Devrim gazetesinin yazısında ise *'İlk gün kesilecek başlar mı yoktu? İlk dakikada asılacak, kurşuna dizilecek, sokaklarda linç edilip sürüklenecekler mi yoktu? ... İhtilali yapanlar bu yolu da seçebilirdi'* satırları ile DP iktidarına karşı yaklaşımı vurgulamaktadır (MBK, 1961, s. 17).

Yerel basın iddiaları ve ithamları arasında Alaşehir İbret gazetesinin Menderes'i polis ve jandarmadan ayrı DP teşkilatlarında bir milis yapılanması olduğu iddiası vardır (MBK, 1961, s. 19). Burdur, Konya ve Balıkesir'de yayımlanan yerel gazetelerden yapılan alıntılar, 27 Mayıs övgüsü eksenindedir. (MBK, 1961, s. 26-27) Afyon Sebati gazetesinde ise devrik başbakana hakaretimiz ifadelerle Yassıada'da konfor içerisinde konakladığı, konuşamama şikayetine cevaben de 'Sus artık Menderes, söz milletindir' dizesiyle biten bir dörtlüğün yer aldığı görülmektedir (MBK, 1961, s. 32).

Yeni Çağ Türküleri 28 Nisan-27 Mayıs Şiirleri

Varlık yayımlarından neşredilen Yeni Çağ Türküleri 28 Nisan 27

Mayıs Şiirleri kitapçığının ön kapağında turuncu tonlarda filigrana benzer bir geçiş tekniğiyle 27 Mayıs sonrası İstanbul Üniversitesi önünde çekilmiş bir fotoğraf bulunmaktadır. Siyah çerçeve içerisinde “Selam Gençliğe Orduya Selam” yazısının altında siyah zemin üstüne Varlık Yayınları yazısı yer almaktadır. Kitapçık arka kapağında imzasız bir metinde “27 Mayıs’tan sonra Devrim için yazılmış en güzel şiirleri bir araya topladık. Gazete ve dergilerde çıkan fikir yazılarını da ayrıca “Büyük Kurtuluş” adındaki kitabımızda bulacaksınız” denilmiştir.²³ Kitapçığın ikinci sayfasında, İstanbul’da Ekin basımevinde 1960 yılı temmuz ayında basıldığı bilgisine ulaşılmakta olup kitapçık 16.5x11.5 cm ebadındadır. Basım adedi bilgisine rastlanılmazken satış fiyatının arka kapakta 2 Lira olarak belirlendiği yazmaktadır. Kitapçığın ağırlıkla yaymevinin aynı isimle çıkardığı “Varlık” dergisinde yayımlanmış şiirlerden oluştuğu görülmektedir.

Kitapçıkta İsmet Biret, Erdoğan Munis, Nurullah Berk imzalı, - Munis’in iki adet- dört çizim bulunmaktadır. Kitapçığın derleyen bilgisi mevcut olmamakla beraber önsöz, Varlık Yayınları sahibi Yaşar Nabi imzalıdır.²⁴ Kitapta yer alan şairler şiirlerinin yer alış sıralarına göre şöyledir: Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar, Fazıl Hüsnu Dağlarca, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Sabahattin Teoman, Attila İlhan, (İsim yok) Başaran, Talip Apaydın, Rıza Apak, Salah Bırsel, Mesut Tarcan, Adnan Ardağı, Ahmet Altımsek, Adnan Bulak, Abdullah Rıza Ergüven, Suat Taşer, E. Faik Üstün, İbrahim Zeki Burdurlu, Sabih Şendil, Şahinkaya Dil, İsmet Üstek, M. Kemal Yılmaz, M. Celal Ertuğay, Mehmet Salihoğlu, L. Sami Akalın, Özker Yaşın, Mahmut Özay, Muzaffer Uyguner, H. Vasfi Uçkan, Zeki Kuruca, Kemalettin Koç, Macit Benice, Nabi Üçüncüoğlu, Şahin Candır, Recep Bulut, Mete Şamilgil, Rüksan Türkan Ünlü, Ahmet Köksal, Ayhan Kırdar, Faik Sabri Ceylan, Coşkun Zengin, Mehmet Âdem Solak, Arif Damar, Hilmi Özgen, Abdülatif M. Ünsal, M. Rasim Örnek ve Celil

²³ Varlık yayınlarmın neşrettiği *Büyük Kurtuluş* kitapçığı, değinildiği üzere “27 Mayıs 1960 Darbesinin Meşrulaştırma Aracı Propaganda Yayınları” makalemizde incelenmiştir.

²⁴ Yaşar Nabi Nayır. 25 Aralık 1908’de Üsküp’te doğan Nayır Galatasaray Lisesi Ticaret bölümünü bitirdi. Ziraat Bankası ve Merkez Bankası, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Ulus* gazeteleri ile Türk Dil Kurumu ve Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosunda çalıştı. 1933’te Nahit Sırrı Örik ve Sabri Esat Siyavuşgil ile Ankara’da *Varlık* dergisini çıkarmaya başladı. 1946 yılında dergisini İstanbul’a taşıdı ve Varlık Yaymevini kurdu. İki binden fazla eser yayımlayan yaymevinin çalışmaları neticesinde 1979 yılında kendisine Kültür Bakanlığı Büyük Hizmet Ödülü verildi. 15 Mart 1981 tarihinde İstanbul’da yaşamını yitirdi. Ayrıca bkz: <https://www.varlik.com.tr/tarihce.aspx> (son erişim: 16 Eylül 2020)

Karaca'dır.

İncelenen diğer şiir kitapçıklarında olduğu gibi bu kitapçıkta da Behçet Kemal Çağlar'ın Hürriyet Şehitlerine şiirinin yer aldığı görülmektedir.²⁵ Şairin farklı bir şiir olarak "Anıt Kabir"de şiiri de yer almaktadır (Nabi, 1960, s. 9). Cahit Külebi'nin yayım yeri olarak Varlık dergisi ile tarih olarak 15 Haziran 1960 notunu taşıyan şiiri "İkinci Cumhuriyet" başlığını taşımaktadır (Nabi, 1960, s. 14). İkinci cumhuriyet kavramı üzerine bazı vurguların ve tartışmaların yapılarak bazı yayımların neşredildiği süreçte şairin şiirine başlık için bu kelimeleri seçmesi 27 Mayıs'a yaklaşımı adına ipucu vermektedir. Beş dörtlükten oluşan şiirin üçüncü dörtlüğünün son dizesinde barbar kavimlerin düşmanlarını öldürdükten sonra düşmanlarının kafatasından şarap içme ritüeline atıf yaparak "Bir, içki içmemişlerdi O'nun kafatasından..." diyerek hem DP dönemini barbar, karanlık bir çağ olarak nitelendirmekte hem de DP liderlerini Atatürk'ü hedef alarak onu yok etmeye çalışan düşmanlar olarak gösterilmektedir (Nabi, 1960, s. 14). Külebi'nin kitapçıkta yer alan diğer şiiri "28 Nisan'da da hakaretimiz ifadeler vardır. Şiirin on dördüncü dörtlüğünde "kahpelik, kalleşlik" kelimeleri geçmektedir (Nabi, 1960, s. 16).

Metinde alfabetik sıra nedeniyle bu kitapçıktan önce incelenen 28 Nisan 27 Mayıs Hürriyet Şiirleri Antolojisi kitabında Attila İlhan imzalı "Nisan Günleri" başlıklı şiir ile ilgili derlenen bilgi aktarılmıştır. Bu kitapçıkta da Attila İlhan imzalı iki şiir yer alırken biri budur. Diğer kitapçıktan farklı olarak bu şiirin Yeditepe dergisinde 1.7.1960 tarih notuyla yayınlandığı ibaresi yer almaktadır (Nabi, 1960, s. 21). Bu derginin sayısına da erişilememiş, kesin bir bilgi tespit edilememiştir. İlhan'ın kitapçıkta yer alan diğer şiiri "Ay Yıldız'ın Altında" dır.²⁶ Şiirde DP iktidarı "zalımlar", cuntacı subaylar ise Kuvva-i Milliye olarak tanımlanmıştır. (Nabi, 1960, s. 21-23) Şiirin sonunda *Yelken, 1.7.1960* notu bulunmaktadır. Edebi yönden zayıf olmakla birlikte sadece hakaretimiz değil, 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası basında cunta tarafından neşrettirilen kara propaganda örneklerini konu alan bir şiir denemesi de kitapta mevcuttur. Abdullah Rıza Ergüven'e ait Hürriyet Türküleri başlıklı şiirde, 28 Nisan'da İstanbul Hukuk

²⁵ Şiirin altında Vatan 2.6.1960 tarih notunun yanında 28 Nisan 27 Mayıs Hürriyet Şiirleri Antolojisi kitapçığındaki notun aynısı yer almaktadır.

²⁶ Bu şiire Turan Karataş tarafından kaleme alınan ve *Star* gazetesinde yayımlanan bir şiir antolojisi yazısında değinilmiştir. Yazar, Ajans Türk yayınevinin bastığı 1961 Yılı Çağdaş Türk Şiiri başlıklı şiir antolojisinde, İlhan'ın dizelerini incelemiştir. Bkz: <https://www.star.com.tr/kitap/darbesever-sairler-haber-952646/> (Son erişim: 16 Eylül 2020)

Fakültesinde atlı polislerin yüzlerce kurşun yağdırdığı, hayalarına cop inen onlarca öğrencinin öldürüldüğü ve cesetlerinin yerlerinin belli olmadığı iddiası²⁷ dizelerde işlenmiştir (Nabi, 1960, s. 35). Şiirin 15 Haziran 1960'da Varlık dergisinde yayınlandığı şair imzasının altındaki notta yazmaktadır.

28 Nisan Olaylarında Turan Emeksiz'in yaşamını yitirmesi,²⁸ şiir kitapçıklarındaki şiirlerde ele alınırken M. Kemal Yıldız, Osman isminde bir "şehide" şiir yazmıştır (Nabi, 1960, s. 51). Özker Yaşın'ın Hürriyet Destanı adını verdiği çalışması, 27 Mayıs'ın propagandasını sürdüren şiirler arasında nefret diliyle dikkat çeken bir başka şiirdir. Sekiz bölümden oluşan sunî destanın "Hürriyet Celladına" başlıklı bölümünde, olaylara müdahale eden polislere, satılmış adam ve koyun ithamıyla yaklaşıırken iktidara, koyunların çobanı ve böcek kelimelerinin iliştilendiği görülmektedir. Darbeyle devrilen iktidarın Atatürk devrimlerine saldırdığı vurgusu ile bölüm tamamlanmaktadır (Nabi, 1960, s. 62). Farklı bir itham da Hilmi Özgen'in "Buğulu Gezi" şiirinde yer almaktadır. Yirmi kıtalık şiirin on beşinci kıtası sekiz dizeden oluşmakta, Adnan Menderes'in darbeden önce gerçekleştirdiği son gezisi olan Eskişehir gezisine atıfta bulunmaktadır. İtham edilen de bu kez polis yâda iktidar mensupları değil, Menderes'in mitinglerine katılan vatandaşlardır. Bu dizeler, "*Eskişehir sokaklarında pancar çapacıları. Bir sahte misafiri beklerler... Neylesin fıkralar, Günde 5 kâğıtlık kazançlarına, D.P. den dağıtılmış, 10 lirayı eklerler...*" şeklindedir (Nabi, 1960, s. 86).

Sonuç

Türk siyasi hayatındaki ilk askeri darbe olan 27 Mayıs 1960 darbesi, hiyerarşi dışı bir cunta tarafından gerçekleştirilmiştir. Bir siyasi cenaha karşı düşmanca tavır neticesinde 12 Eylül 1980 darbesinden farklı değerlendirilmelidir. 12 Eylül'den önce toplumdaki kutuplaşma ve kamplara ayrışma beraberinde terör olaylarını ve suikastları getirirken bu darbe halkın önemli bir kesiminde kurtarıcı görülmüştür. Elbette bu algıya sahip insanlar darbenin hemen akabinde şartların olgunlaştırılması adı altında ülkede bir darbenin gerçekleştirilmesi için kurgulanmış olaylar ağı içerisine girildiğini fark etmemişlerdir.

²⁷ Cunta tarafından yayılan bu kara propaganda darbe sonrası Basın Yayın Genel Müdürü olan Kurmay Albay Ertuğrul Alatlı ve Kurmay Albay Mithat Ceylan tarafından kaleme alınan bir Milli Birlik Komitesi bildiriyle servis edilmiştir (Bkz: Naskali, 2008, s.XIII).

²⁸ Turan Emeksiz, olaylar sırasında havaya açılan bir ateş neticesinde muhtemelen bir tanktan seken kurşunla hayatını kaybetmiştir. Otopsi bu bilgiyi ortaya koymuştur (Bkz: Naskali, 2008, s.XIV).

27 Mayıs, doğrudan Demokrat Parti'yi ve onu destekleyen kesimi hedef alan nitelikte olması, cuntanın darbe sonrası konumunu güçlendirme, meşruiyet kazanma arayışına itmiştir. Bu amaçla hazırlanan propaganda yayınları arasında şiir kitaplarının görülmesi edebiyatın da meşruiyet kazanma yolunda devreye sokulduğunu göstermiştir. Edebiyat dünyasındaki etkili isimlerin 1960 yazında peşi sıra darbeyi öven şiirler yazması tamamen yadırganabilir bir durum olmayabilir. Neticede 27 Mayıs'ın bir dönem Anayasa ve Hürriyet Bayramı olarak anayasada yer alması fikrî kırılmalar hakkında ipucu verebilir. Ancak şiirlerin muhtevasında sadece darbeyi övmek, bunun bir diktaya karşı yapılmış hürriyet mücadelesiymiş gibi algılanmasına çabalamakla yetinilmediği görülmüştür. Hakaret, küfür ve aşağılama gibi, günümüzde Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca suç teşkil edebilecek ifadelerin kullanılması, şairlerin sadece bir övgü ve yergi yarışına girmedikleri, nefret hareketine de dâhil olduklarını işaret etmektedir. Özellikle basının DP iktidarının itibarını tamamen sona erdirmek amacıyla darbeyi izleyen haftalarda yaptığı haber politikasının şiirlerde de işlenmiş olması, bu şiirlerin ısmarlama olabileceği izlenimi de vermektedir. Şiirlerin önemli bir kısmında darbenin övüldüğü görülmektedir. Devrilen iktidara hakaretin dışında, ana temanın 28 Nisan'daki üniversite olaylarına yönelik olması, öğrenci hareketini cesaretlendiren, gençliğin hak arayışı temasına sokulmak istenen gaye hakkında soru yöneltmesi zorunluluğunu doğurmaktadır. İlerleyen yıllarda politikanın ilerisinde silahlı kamplara ayrışacak olan Türk gençliğinin nümayişlere girmesinde bu kalem ürünlerinin ne denli etkili olduğu ayrıca tetkik edilmelidir. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir başka husus vardır. 27 Mayıs sonrasında DP iktidarını kamuoyunda hırpalamak ve halk nezdinde 'katil' göstererek darbeye meşruiyet kazandırmak için öğrenci ölümleri iddiasının ortaya atılmasıdır. Şiir kitapçıklarında sıklıkla değinilen İstanbul olaylarında iki öğrenci hayatını kaybetmiştir. Vefat eden iki öğrenci, nutkunu söylemek için bir tankın üstüne çıkıp tanktan inerken ayağı tankın paletlerine takılınca kendisini kurtaramayan Nedim Özpolat ile kasıt olmaksızın havaya açılan bir ateş sonucu merminin sert bir zeminde sekerek isabet etmesiyle hayatını kaybeden Turan Emeksiz'dir.²⁹ Ancak cunta yüzlerce gencin öldürüldüğü yalanını ortaya atmış, darbe sonrası darbeciler ceset arayışına girmiştir. Darbeyi öven şiirlerin ısrarla sözde 'devrim şehitleri'ne ithaf olmasının temel nedeni bu iddianın ısrarla işlenmesidir.

²⁹ Yassıada Zabıtlarının İstanbul Ankara Olayları bahsini içeren ciltlerini hazırlayarak Kitabevi yayınlarından neşrettiren Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali'nin birinci ciltte kaleme aldığı 'Giriş' bölümünde, bu kara propagandanın bütün detaylarını aktarmakta ve iddiaların nasıl çürütüldüğünü ele almaktadır.

Teknik olarak bakıldığında birkaç kitapçıkta birden aynı şairlerin aynı şiirlerinin yayımlandığını görülmektedir. Görsel medyada televizyonun yer almadığı dönemde yazılı basın ve yazım ürünlerinin önemli olduğu evrede bunun kaçınılmaz olduğu söylenmelidir. En sert şiirlerin kalemleri arasında Behçet Kemal Çağlar'ın olduğu tespit edilmiştir. Yayımlanan şiirlerin yayım yeri bilgisi ve tarihlerini de vermesiyle en etkili şiir kitapçığının Varlık yayınlardan çıkan kitapçığın olduğunu söylenebilir. 1960 yılı temmuz ayında ilk baskısı yapılan bu kitapçıktan sonra diğer antolojilerin repertuarına girdiği görülmektedir. Son olarak Türk demokrasisinin anti demokratik kırılmalara maruz kalmamasının en etkili yolunun uzlaşa ve demokrasi kültürünün geliştirilerek yaşatılmasıyla mümkün olacağı ifade edilmelidir. Algı yönetimi veya kandırma olarak nitelenen propaganda yayınlarının yayımlandıkları tarihten yarım asır sonra incelendiklerinde dahi darbeciliğin ve onu filizlendiren cuntanın toplumsal barış için oluşturduğu kötü mesajların izleri görülmesi çarpıcıdır.

KAYNAKLAR

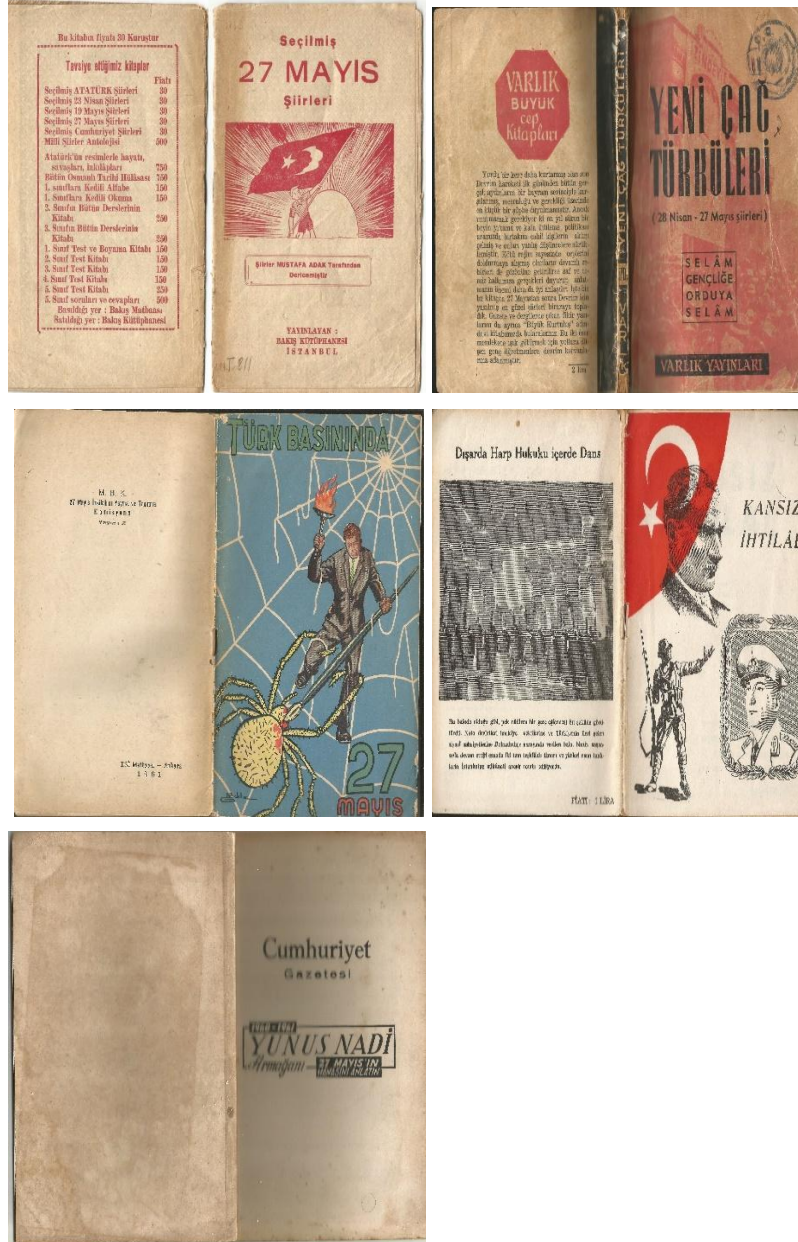
- 19 ve 27 Mayıs Şiirleri, (1967). (hzl. Nebil Fazıl Alsan), İstanbul: İtimat Kitabevi.
27 Mayıs İnkılabının Hikâyesi, (1960). (Derleyen ve basımevi bilgisi yok)
28 Nisan 27 Mayıs Hürriyet Şiirleri Antolojisi, (1960). (hzl. Hasan Latif Sarıyüce), İstanbul: Ekin Basımevi.
Ahmad, F. (2007). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, İstanbul: Hil Yayınları.
Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoneix Yayınları.
Basım-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü, (1960). *27 Mayıs*, (Derleyen bilgisi yok), İstanbul: İstanbul Radyosu Matbaası.
Birand, Mehmet Ali – vd. (2007). *Demirkırat*, İstanbul: Doğan Kitap.
Cumhuriyet Gazetesi 1960-1961 Yunus Nadi Armağanı, (1961). *27 Mayıs'ın Manasını Anlatın*, (Basım Yeri Bilgisi Yok): (Yayınevi Bilgisi Yok).
Çavdar, T. (2000). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, İmge Kitabevi, Ankara.
Demirel, T. (2016). *Türkiye'nin Uzun On Yılı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Domenach, J.M. (1961). *Siyasi Propaganda*, (çev. Cevdet Perin), İstanbul: Remzi Kitabevi.
Eroğul, C. (2003). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi.
Finch, Lynette, (2002), "Psikolojik Propaganda: Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Fikirlerin Fikirlerle Savaşı", *Avrasya Dosyası İstihbarat Özel Sayısı*, C. 8, S. 2, s. 80-99.
Göktürk, H. (1961). *27 Mayıs ve Yeni Kemalizm*, Ankara: Ayyıldız Matbaası
Göktürk, M. G. (1963) *Burası 27 Mayıs Ankarası*, Bursa: Göktürk Yayınları.
Harbiyeli Dört Şair 27 Mayıs Şiirleri, (1960). (Hazırlayan bilgisi yok), Ankara: Ajans Türk Matbaası.

- M.B.K 27 Mayıs İnkılabını Yayma ve Tanıtma Komisyonu, (1961). *Türk Basınında 27 Mayıs*, Ankara: DSİ Matbaasıç
- Qualteri, Terence Hall, (1980), “Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi”, çev. Ünsal Oskay, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Ankara Üniversitesi, C. 35, S. 1, s. 255-307.
- Sarı, Çağhan, (2019), “27 Mayıs 1960 Darbesinin Meşrulaştırma Aracı Propaganda Yayınları“, *19. Yüzyıldan Günümüze Türkiye’de İktidara Müdahaleler ve Darbeler Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. II, Atatürk Araştırma Merkezi, s. 843-878.
- Seçilmiş 27 Mayıs Şiirleri*, (1960). (hzl. Mustafa Adak), İstanbul: Bakış Kütüphanesi.
- Türk Dil Kurumu, (2011) *Büyük Türkçe Sözlük*, “Propaganda Maddesi”, Ankara: TDK Yayınları
- Yassıada Zabıvaları –III İstanbul – Ankara Olayları Davası*, (2008), c.1, (hzl. Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Yeni Çağ Türküleri 28 Nisan-27 Mayıs Şiirleri*, (1960). (hzl. Yaşar Nabi), İstanbul: Varlık Yayınları.

EKLER

Ek-1 İncelenen Şiir Antolojileri ile Broşürlerin Ön ve Kapakları

Ek-2 İncelenen Şiir Antolojileri ile Broşürlerin Ön ve Kapakları